

Agnieszka Łuczak

Ewa Prylińska

Między nami

**Program nauczania języka polskiego
dla trzeciego etapu edukacyjnego
(klasy I–III gimnazjum)**

SPIS TREŚCI

Charakterystyka programu i procedury osiągnięcia celów	3
Cele edukacyjne	7
Treści nauczania	11
Lektura	44
Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów	51
Planowane osiągnięcia uczniów	53

CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU I PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

METODY NAUCZANIA

Zapewnienie wszechstronnego rozwoju osobowości i przygotowanie do życia w społeczeństwie odbywają się w dużej mierze przez wychowanie językowe, któremu są podporządkowane treści kształcenia językowego i kulturalno-literackiego. Dlatego nauczanie języka polskiego w gimnazjum powinno być nastawione na kształcenie sprawności komunikowania się w aspekcie praktycznym i kulturowym. W kształceniu umiejętności przewidzianych w programie należy wykorzystać różnorodne techniki nauczania, między innymi indywidualną i zbiorową pracę z tekstem, dyskusję, przekłady intersemiotyczne, dramę, projekty, gry dydaktyczne, demonstracje, mapy mentalne, wizualizacje. Ważne jest również rozwijanie samodzielności uczniów (np. w docieraniu do różnego typu informacji), rozwijanie ich zainteresowań i zdolności. Dobór metod zależy od możliwości uczniów oraz tego, jakie umiejętności nauczyciel chce kształcić w danej chwili. Wybierając techniki, warto pamiętać o tym, że poszczególne treści kształcenia najlepiej wprowadzać równolegle i w integracji ze wszystkimi działami. Dlatego najlepsze wydają się te metody, które będą aktywizowały i motywowały ucznia oraz dawały możliwość praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy i szeroko pojętego uczestnictwa w kulturze.

UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Informacje ogólne

Nadrzędną rolą nauczyciela jest kierowanie pracą na lekcji tak, aby uczniowie sukcesywnie zdobywali umiejętności zawarte w założeniach podstawy programowej i programie *Między nami*. Należy wdrażać uczniów do systematycznej pracy oraz do planowania działań edukacyjnych, np. wyznaczając czas na napisanie dłuższej pracy pisemnej, przygotowanie wystawy czy

sluchowiska. Na najważniejsze zagadnienia, ujęte w podstawie programowej, należy poświęcić tyle czasu, by każdy uczeń opanował je jak najlepiej.

Oprócz kształcenia umiejętności ważnym zadaniem nauczyciela jest kierowanie rozwojem osobowości ucznia, przygotowywanie go do odgrywania ról społecznych oraz dokonywania pozytywnych wyborów i ocen. Należy pamiętać o nawiązywaniu więzi ucznia z najbliższym otoczeniem, regionem, kulturą i tradycją narodu, by w ten sposób przygotować go do świadomego uczestnictwa w kulturze i tradycji europejskiej.

Program zakłada integrację treści z zakresu kształcenia polonistycznego (kształcenie literackie, językowe, kulturowe), korelację z innymi przedmiotami oraz odwoływanie się do pozaszkolnych doświadczeń uczniów. Łączenie różnych działów kształcenia polonistycznego pozwala uczniom dostrzec związek między literaturą a językiem. Uczeń ma przede wszystkim nabywać umiejętności językowe, pogłębiać świadomość własnego języka, w którym się komunikuje z rówieśnikami oraz z otoczeniem i za pomocą którego opisuje na przykład dzieło sztuki. Rozumienie językowego obrazu świata pozwoli lepiej zrozumieć literaturę. Ideą programu jest więc możliwie najściślejsze połączenie zagadnień językowych z analizą i interpretacją tekstów literackich oraz wiadomości gramatycznych z formułowaniem precyzyjnych wypowiedzi pisanych i mówionych. Program zawiera również treści ścieżek edukacyjnych: edukację filozoficzną, medialną, czytelniczą, regionalną, kulturę polską na tle tradycji śródziemnomorskiej. Ich realizacji służą zarówno zaproponowane w podręcznikach i ćwiczeniach teksty kultury, informacje dodatkowe (np. poszerzające konteksty), jak i zadania dla ucznia.

Dążąc do osiągnięcia celów programu, należy korzystać z różnorodnych pomocy dydaktycznych: słowników, encyklopedii, internetu, nagrań, reprodukcji dzieł sztuki. Trzeba również używać programów komputerowych, zwłaszcza edytorów tekstu.

Realizację programu *Między nami* umożliwi korzystanie z podręczników i zeszytów ćwiczeń *Między nami* Agnieszki Łuczak, Ewy Prylińskiej i Rolanda Maszki. Dodatkowymi pomocami dydaktycznymi serii, pomagającymi nauczycielowi w

osiąganiu celów edukacyjnych wyznaczonych przez podstawę programową i program, są poradniki zawierające m.in. karty pracy, płyty CD, gry edukacyjne.

Kształcenie literackie i kulturowe

Nadrzędnym kryterium doboru tekstów literackich i innych tekstów kultury w programie *Między nami* są możliwości percepcyjne ucznia, walory artystyczne dzieł oraz sposób prowadzenia dialogu ze współczesnością. Bardzo ważnym aspektem jest również funkcja wychowawcza – wartości, do których się odwołują wybrane teksty kultury, mają pomóc młodemu człowiekowi w dokonywaniu mądrych wyborów, skłaniają do samodzielnych refleksji i ocen, rozwijają wrażliwość i zamiłowania artystyczne, a tym samym uczą aktywnego uczestnictwa w kulturze, szacunku dla tradycji, wpływają na rozwój osobowości ucznia.

Zamieszczone w programie teksty literackie i inne teksty kultury mają układ tematyczny i problemowy. Takie ujęcie materiału pozwoli uczniom nie tylko rozwijać umiejętności analizy i interpretacji, ale także służy zapamiętaniu i uporządkowaniu poznanych treści. Stwarza to również możliwość omawiania tych samych dzieł w różnych zestawieniach, odwoływania się do doświadczeń uczniów, porównywania kontekstów i tym samym postrzegania złożoności zjawisk w literaturze, kulturze i w świecie, w którym żyjemy. Łączenie treści językowych z kształceniem literacko-kulturowym w myśl koncepcji programu nie powinno być oderwane od codziennych doświadczeń młodzieży. Dlatego nauczyciel powinien reagować na bieżące wydarzenia, szczególnie te interesujące uczniów, dotyczące na przykład literatury, teatru, filmu, sztuk plastycznych.

Program ma układ spiralny tematów, treści i kształconych umiejętności. Oznacza to w klasie pierwszej odwołanie w dużym stopniu do najważniejszych umiejętności ze szkoły podstawowej oraz ich utrwalenie, a w klasach starszych – poszerzanie treści najważniejszych z punktu widzenia założonych celów i podstawy programowej. Zakres i treść kształconych umiejętności został szczegółowo ukazany w układzie tabelarycznym. Gwiazdką oznaczono treści ujęte w podstawie programowej.

Kształcenie świadomości językowej

Naukę o języku należy traktować jako niezbędny element kształcenia umiejętności komunikowania się zarówno w formie pisanej, jak i mówionej, oficjalnej i nieoficjalnej, skierowanej do różnych odbiorców. Program zakłada, że kształcenie językowe będzie mieć charakter użytkowy i praktyczny, dlatego pracę na lekcji należy planować tak, by łączyć zagadnienia językowe z literacko-kulturowymi. Do obserwacji językowej zaleca się zatem różnego typu teksty literackie i użytkowe, na podstawie których uczeń może wyciągać wnioski dotyczące funkcji językowych, zagadnień poprawnościowych, kultury języka, etyki mowy.

Wśród zagadnień doskonalących pisanie powinny się znaleźć ćwiczenia koncepcyjne, poszukiwawcze, kompozycyjne, redakcyjne. W ramach ćwiczeń poszukiwawczych i redakcyjnych należy zaplanować ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne, gramatyczno-stylistyczne, ortograficzne i interpunkcyjne. Przy wprowadzaniu nowych form większość zadań należy wykonać w klasie i pod kierunkiem nauczyciela. Ćwiczenia indywidualne pozwolą rozwinąć i sprawdzić nabyte umiejętności.

CELE EDUKACYJNE

Cele ogólne

- Kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania, pisania w różnych sytuacjach komunikacyjnych.
- Wyrabianie nawyku krytycznego odbioru tekstów literackich i innych dzieł kultury.
- Rozbudzanie zainteresowania różnymi tekstami kultury i rozwijanie potrzeb czytelniczych uczniów.
- Zachęcanie i nauka uczestnictwa w kulturze.
- Rozbudzanie poczucia przynależności do środowiska rodzinnego, lokalnego, wspólnoty narodowej, europejskiej.
- Wzbudzanie dumy z dokonań najwybitniejszych przedstawicieli kraju i regionu.
- Rozbudzanie świadomości języka jako składnika dziedzictwa kulturowego; dbałość o kulturę i etykę języka.
- Motywowanie do poznawania kultur regionalnej, narodowej i europejskiej; kształtowanie szacunku dla nich. Rozwijanie tolerancji dla innych kultur.
- Dostrzeganie obecnych i dawnych związków między kulturą polską a kulturą śródziemnomorską.
- Kształtowanie systemu wartości etycznych, estetycznych i duchowych opartych na ogólnie przyjętych normach.
- Tworzenie hierarchii ogólnie przyjętych norm etycznych; rozumienie roli prawa jako zbioru norm chroniących uniwersalne wartości.
- Propagowanie zachowań zgodnych z przyjętymi normami społecznymi w różnych sytuacjach.

- Wyrabianie szacunku dla siebie i innych, poszanowania drugiego człowieka; kształcenie umiejętności skutecznego nawiązywania i podtrzymywania kontaktów międzyludzkich z uwzględnieniem zasad etyki mowy i etykiety języka, tolerancji.
- Rozwijanie umiejętności interpersonalnych i współpracy w zespole w różnych sytuacjach życiowych; przygotowanie do odgrywania określonych ról społecznych.
- Rozbudzanie motywacji do zdobywania wiedzy, doskonalenia swej osobowości i planowego samokształcenia.
- Rozwijanie wyobraźni, kreatywnego myślenia i samodzielności w zdobywaniu wiedzy.
- Wdrażanie do przemyślanego i krytycznego korzystania z różnych źródeł informacji (słowniki, encyklopedie, internet).
- Przygotowanie do kolejnego etapu kształcenia i wyrównywanie niewystarczająco opanowanych umiejętności ze szkoły podstawowej.

Szczegółowe cele kształcenia

1. Słuchanie i czytanie:

- Dostrzeganie różnic między językiem regionu a językiem ogólnonarodowym.
- Zainteresowanie przeszłością języka i współczesnymi kierunkami jego rozwoju.
- Poznawanie wybranych osiągnięć kultury regionalnej, narodowej i światowej.

- Odbiór różnych tekstów kultury na poziomie dosłownym i symbolicznym.
- Dostrzeganie postaw godnych naśladowania w różnych tekstach kultury.
- Dostrzeganie w tekstach kultury elementów perswazji i manipulacji oraz środków językowych i pozajęzykowych.
- Zauważanie związku tekstu kultury z biografią twórcy i czasem powstania utworu, a także z innym tekstem kultury (ze względu na genezę, temat, język, intencję wypowiedzi, funkcję tekstu).
- Rozpoznawanie cech charakterystycznych dla różnych tekstów kultury: literatury, malarstwa, filmu, komiksu, reklamy.
- Wartościowanie tekstów kultury pod różnymi względami: merytorycznym, etycznym, estetycznym.
- Świadome wybieranie tekstów kultury stosownie do wieku, zainteresowań i potrzeb ucznia.
- Selekcjonowanie informacji ze względu na ich przydatność.
- Poznawanie sylwetek wybitnych twórców kultury, patriotów, naukowców.
- Analizowanie związków czasowych i przyczynowo-skutkowych w pracy z lekturą.
- Syntetyzowanie wiadomości pochodzących z różnych dyscyplin naukowych.
- Umiejętne korzystanie z różnych źródeł informacji: podręczników, wydawnictw popularnonaukowych, słowników, encyklopedii, internetu, katalogów bibliotecznych, czasopism.
- Sporządzanie notatek w czasie oglądania programu edukacyjnego, filmu lub podczas słuchania wypowiedzi kolegów.

2. Mówienie i pisanie

- Posługiwanie się poprawną polszczyzną w sytuacjach prywatnych i oficjalnych.
- Stosowanie zasad kultury żywego słowa.
- Przestrzeganie zasad etyki w posługiwaniu się językiem.
- Dostosowywanie środków językowych do intencji wypowiedzi, sytuacji komunikacyjnej, formy wypowiedzi.
- Wyrabianie nawyku dbałości o kulturę języka na różnych poziomach (ortograficznym, interpunkcyjnym, leksykalnym, składniowym, fleksyjnym, graficznym), korzystania ze słowników i innych wydawnictw poprawnościowych.
- Zauważanie i krytyczna ocena agresji słownej, wulgaryzmów, kłamstwa, nieuczciwości w cytowaniu.
- Formułowanie i rozwiązywanie problemów związanych z tekstami kultury i życiem codziennym.
- Świadome redagowanie przewidzianych w programie form wypowiedzi.
- Sporządzanie notatek służących samokształceniu, także w formie schematów, tabel, map pamięci, planów, opisów bibliograficznych.
- Stylizowanie i przekształcanie tekstów.

Cele wychowawcze

- Świadomość związków z rodziną, regionem, narodem, cywilizacją europejską.
- Duma z dokonań najwybitniejszych przedstawicieli swojego regionu i kraju.
- Rozumienie roli prawa jako zbioru zasad porządkujących relacje międzyludzkie.

- Kierowanie się tolerancją i szacunkiem dla drugiego człowieka w kontaktach z innymi.
- Zachowanie zgodne z przyjętymi normami społecznymi.
- Komunikowanie się w zespole z zachowaniem zasad dyscypliny.
- Przejawianie szacunku dla cudzej własności, dbałość o mienie szkolne.
- Reagowanie na niepożądane zjawiska społeczne: przemoc, wandalizm.
- Rozumienie motywacji postępowania innych — zdolność do empatii.
- Dostrzeganie własnych sukcesów i porażek, wyciąganie z nich konstruktywnych wniosków.
- Planowe wzbogacanie wiedzy i doskonalenie swej osobowości.
- Przejawianie optymizmu i aktywności życiowej.

TREŚCI NAUCZANIA

Treści nauczania	Klasa 1	Klasa 2	Klasa 3
SŁUCHANIE			
Słuchanie	<ul style="list-style-type: none"> • słuchanie z uwagą wypowiadających się osób* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz sporządzanie krótkich notatek dotyczących wysłuchanych wypowiedzi (np. w formie punktów, mapy mentalnej itp.)* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz słuchanie dłuższych komunikatów z jednoczesnym sporządzaniem notatek

<p>Rozumienie słuchanego tekstu w różnych sytuacjach komunikacyjnych: rozmowa, dyskusja, monolog, przemówienie, wywiad, reportaż</p>	<ul style="list-style-type: none"> • krytyczne słuchanie tekstów literackich w wykonaniu kolegów i koleżanek oraz artystów (np. nagrania wzorcowej recytacji), z umiejętnością wyrażania własnej opinii* • opisywanie odczuć związanych z odbiorem tekstu* • określanie tematu* i problemu*, rozumienie poleceń*, wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji zawartych w wysłuchanym tekście*, wyciąganie wniosków i uogólnianie* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz słuchanie radiowych adaptacji utworów literackich • jak w klasie 1 oraz podejmowanie prób porządkowania informacji w zależności od ich funkcji w przekazie* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz precyzyjne porządkowanie informacji w zależności od ich funkcji w przekazie
	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnianie informacji o faktach od opinii* oraz rozpoznawanie różnicy między fikcją a kłamstwem* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz rozpoznawanie mniej oczywistych zabiegów manipulacyjnych* (np. przemilczenia, niedopowiedzenia)

	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie wypowiedzi o charakterze emocjonalnym*, argumentacyjnym* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz wskazywanie komunikatów będących informacją*, komentarzem* czy oceną*, a także wskazywanie tezy*, argumentów* i wniosków w słuchanej wypowiedzi argumentacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz rozpoznawanie i wskazywanie komunikatów o charakterze perswazyjnym*
	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie intencji* osoby wypowiadającej się (np. aprobaty, dezaprobaty*, negacji*, kpiny) 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz rozpoznawanie prowokacji* i agresji* zawartej w wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz dostrzeganie manipulacji* i ironii*
	<ul style="list-style-type: none"> dostrzeganie zróżnicowania słownictwa, wskazywanie terminów naukowych*, archaizmów*, neologizmów*, eufemizmów* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 (z poszerzeniem o wulgaryzmy*) oraz rozpoznawanie zróżnicowania stylistycznego wypowiedzi* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz analizowanie cudzej wypowiedzi pod kątem poprawności językowej i stylistycznej

MÓWIENIE			
Estetyka i organizacja	<ul style="list-style-type: none"> płynne wypowiedzianie się na dany temat z 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz dążenie do precyzyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz

<p>wypowiedzi</p>	<p>zachowaniem spójności i logicznego uporządkowania treści*</p> <ul style="list-style-type: none"> • dbałość o poprawność i zróżnicowanie stylistyczne wypowiedzi w zależności od intencji* nadawcy, sytuacji komunikacyjnej *i adresata* • świadoma troska o poprawność artykulacyjną i właściwe stosowanie akcentu wyrazowego i zdaniowego* • rozróżnianie normy językowej wzorcowej oraz użytkowej i stosowanie się do nich* • sprawne posługiwanie się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny*; 	<p>wysławiania się, świadomego doboru słownictwa (synonimy, antonimy, związki frazeologiczne)*</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz modulowanie głosu w celu nadania wypowiedzi odpowiedniego sensu (ton uroczysty*, pochwalny*, parodystyczny, ironiczny) • jak w klasie 1 oraz świadome stosowanie różnych typów i konstrukcji wypowiedzi ze świadomością ich funkcji (zdania pojedyncze – zdania 	<p>dostosowanie szyku wyrazów i zdań składowych do rodzaju przekazywanych treści*</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz świadome kształtowanie wprowadzi przez
--------------------------	--	---	--

	<p>przestrzeganie granic stosowania slangu młodzieżowego*</p> <ul style="list-style-type: none"> • wprowadzanie do wypowiedzi części mowy mających wpływ na modyfikację i wyrażanie emocji* – partykuła*, wykrzyknik* • skupianie uwagi słuchacza poprzez dobór odpowiedniego słownictwa, intonację, gestykulację, mimikę* 	<p>podrzędne, strona czynna – strona bierna, formy osobowe czasownika – imiesłowy, mowa zależnej – mowa niezależna*)</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 	<p>wprowadzanie do niej ironii, metafory, elementów perswazji itp.</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich
<p>Podjęmowanie w wypowiedziach ponadczasowych zagadnień egzystencjalnych, np. temat miłości, przyjaźni, śmierci, cierpienia, lęku, nadziei, wiary, samotności, inności, poczucia wspólnoty, solidarności,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • omawianie wybranych zagadnień na podstawie własnych doświadczeń i obserwacji, poznanych dzieł literackich oraz innych tekstów kultury* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz dostrzeganie i formułowanie refleksji na temat uniwersalnych wartości humanistycznych* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz formułowanie uogólnień dotyczących postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych*

<p>sprawiedliwości*.</p> <p>Wypowiadanie się za pomocą różnych forma wypowiedzi (opis*, opis sytuacji* i przeżyć*, opowiadanie*, streszczenie, charakterystyka*, przemówienie*, dyskusja*, wywiad*)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie wypowiedzi bogatych pod względem merytorycznym, o celowej kompozycji, spójnej strukturze, posługiwanie się słownictwem z określonych kręgów tematycznych* • wyrażanie i uzasadnianie własnego zdania z przytaczaniem odpowiednich cytatów* • używanie środków językowych wyrażających stosunek mówiącego do przedstawianych treści*; uczestniczenie w dyskusji zgodnie z zasadami kultury, nawiązywanie do wypowiedzi przedmówców 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz porządkowanie argumentów według ich ważności • jak w klasie 1 oraz przekonywanie się do czyichś poglądów lub polemizowanie z nimi • jak w klasie 1 oraz wprowadzenie do przemówienia figur retorycznych* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz formułowanie podsumowania, wniosków z dyskusji • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
<p>Etyka wypowiedzi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dostrzeganie etycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz kulturalne 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach

	<p>wymiaru języka (prawda, kłamstwo, przemilczenie informacji, brutalizacja wypowiedzi)*</p> <ul style="list-style-type: none"> • wystrzeganie się brutalności słownej, odpowiednie reagowanie na agresję słowną* • przestrzeganie zasad etyki mowy w różnych sytuacjach komunikacyjnych* • znajomość konsekwencji kłamstwa, manipulacji, ironii* • znajomość formuł grzecznościowych oraz konwencji językowych i stosowanie ich w zależności od środowiska; świadomość konsekwencji używania formuł niestosownych i obraźliwych* 	<p>i życzliwe omawianie wypowiedzi innych uczniów</p>	<p>poprzednich</p>
--	---	---	--------------------

Recytacja	<ul style="list-style-type: none"> • opanowanie pamięciowe i wygłaszanie tekstu poetyckiego z uwzględnieniem zasad interpunkcji, we właściwym tempie i z odpowiednią intonacją oraz próbą interpretacji utworu* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz interpretacja głosowa wybranych utworów poetyckich i fragmentów prozy* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich

Głośnie czytanie	<ul style="list-style-type: none"> • płynne czytanie tekstów, uwzględnianie przerzutni, przestrzeganie zasad interpunkcji, prawidłowe akcentowanie* i intonacja*, próby interpretacji głosowej* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz interpretacja głosowa 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich
Rozumienie czytanego tekstu	<ul style="list-style-type: none"> • opisywanie odczuć związanych z odbiorem tekstu* • określanie tematu i problemu, rozumienie 		<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich

	<p>poleceń, wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji zawartych w tekście, przytaczanie cytatów, wyciąganie wniosków i uogólnianie*</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzeganie kategorii estetycznych w tekstach kultury (komizmu, karykatury, tragizmu, ironii) i określanie ich funkcji • wskazywanie funkcji zastosowanych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (neologizmów*, archaizmów*, metafor*, epitetów, porównań, eufemizmów, oksymoronów), składni (powtórzeń*, pytań retorycznych*, apostrof, różnego typu zdań i równoważników*, anafor), 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz dostrzeganie cech groteski • jak w klasie 1 oraz zgrubień*, zdrobnień*, prozaizmów, wulgaryzmów*, eufemizmów, peryfraz, przerzutni 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz wskazywanie niejednorodności stylowej i przenikania kategorii estetycznych oraz ich funkcji w dziele* • jak w klasach poprzednich oraz wyliczeń i paralelizmów składniowych
--	---	---	---

	<p>fonetyki (rymu*, rytmu*, wyrazów dźwiękonaśladowczych*)</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługiwanie się terminami „wiersz stroficzny”, „wiersz ciągły”, „wiersz sylabiczny”, „wiersz wolny” • sporządzanie notatek na podstawie czytanego tekstu (np. w formie punktów, mapy mentalnej itp.)* • podejmowanie prób porządkowania informacji w zależności od ich funkcji w przekazie 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 oraz precyzyjne porządkowanie informacji w zależności od ich funkcji w przekazie* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnianie informacji o faktach od opinii* oraz rozpoznawanie różnicy między fikcją a kłamstwem* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz rozpoznawanie mniej oczywistych zabiegów manipulacyjnych (np. przemilczenia, niedopowiedzenia)
	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawanie wypowiedzi o charakterze emocjonalnym*, argumentacyjnym* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie pierwszej oraz wskazywanie komunikatów będących informacją*, 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz rozpoznawanie i wskazywanie

		komentarzem* czy oceną*, a także wskazywanie tezy*, argumentów* i wniosków w wypowiedzi argumentacyjnej	komunikatów o charakterze perswazyjnym*
	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie intencji zawartej w tekście kultury (np. negacji, kpiny aprobaty, dezaprobaty)* czерpanie dodatkowych informacji z przypisu* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz rozpoznawanie prowokacji i agresji zawartych w wypowiedzi* jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz dostrzeganie manipulacji i ironii* jak w klasach poprzednich
	<ul style="list-style-type: none"> dostrzeganie różnicowania słownictwa, wskazywanie terminów naukowych, archaizmów, neologizmów, eufemizmów oraz rozumienie ich funkcji w tekście* wykorzystywanie wiedzy o języku do analizy i interpretacji czytanych tekstów* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 (z poszerzeniem o wulgaryzmy*) oraz rozpoznawanie różnicowania stylistycznego wypowiedzi* jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich jak w klasach poprzednich

ANALIZA TEKSTÓW KULTURY			
Utwory epickie	<ul style="list-style-type: none"> odróżnianie tekstów 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz 	

	<p>epickich od tekstów innych rodzajów literackich*</p> <ul style="list-style-type: none"> • odróżnianie fikcji literackiej od rzeczywistości, realizmu od fantastyki • rozróżnianie narracji pierwszoosobowej i trzecioosobowej* • wskazywanie elementów konstrukcyjnych świata przedstawionego w utworze (bohater, wydarzenia, czas, miejsce, fabuła, akcja, wątek)* • wskazywanie w tekście epickim fragmentów będących opisem, opisem sytuacji, dialogiem, charakterystyką bezpośrednią) • rozpoznawanie przynależności gatunkowej czytanego utworu (opowiadanie*, nowela*, powieść i jej typy*, 	<p>określanie specyfiki tekstów epickich</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz posługiwanie się terminami fikcja prawdopodobna, fikcja fantastyczna • określanie oraz omawianie funkcji narratora i wpływu typu narracji na kształt utworu* • jak w klasie 1 oraz analizowanie sposobu ich przedstawienia i wpływu na kształt utworu* • jak w klasie 1 oraz opis przeżyć wewnętrznych, monolog wewnętrzny; określanie ich funkcji w tekście • jak w klasie 1 oraz rozpoznawanie przypowieści*, eposu, powiastki filozoficznej, literatury faktu, 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz wskazywanie
--	---	--	---

	<p>legenda*, fantasy*, bajka)</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie gatunków synkretycznych (ballada*) oraz wskazywanie elementów typowych dla różnych rodzajów literackich omawianie funkcji elementów konstrukcyjnych utworu: tytułu*, podtytułu*, puenty*, punktu kulminacyjnego* 	<p>pamiętnika* i dziennika*; wskazywanie cech decydujących o przynależności do danego gatunku</p> <ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz satyra jak w klasie 1 oraz motta*, dedykacji 	<p>przykładów mieszania gatunków*</p> <ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz wskazywanie przykładów mieszania rodzajów literackich* jak w klasach poprzednich
Utwory liryczne	<ul style="list-style-type: none"> odróżnianie tekstów lirycznych od tekstów innych rodzajów literackich* określanie podmiotu lirycznego, odróżnianie go od autora tekstu; charakteryzowanie podmiotu mówiącego* wskazywanie elementów 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz określanie specyfiki tekstów lirycznych jak w klasie 1 oraz rozpoznawanie typów liryki (liryka pośrednia, bezpośrednia, inwokacyjna) jak w klasie 1 oraz 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich jak w klasach poprzednich oraz rozpoznawanie podmiotu zbiorowego

	<p>konstrukcyjnych utworu lirycznego (bohater liryczny, sytuacja liryczna, obraz poetycki)</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazywanie elementów konstrukcyjnych wiersza (strofa, wers) • rozpoznawanie przynależności gatunkowej czytanego utworu (hymn*, pieśń) • omawianie funkcji elementów konstrukcyjnych utworu: tytułu*, podtytułu* 	<p>analizowanie sposobu ich przedstawienia i wpływu na kształt utworu</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz średniówka • jak w klasie 1 oraz fraszka; wskazywanie cech decydujących o przynależności do danego gatunku • jak w klasie 1 oraz puenty*, motta 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz tren • jak w klasach poprzednich
Utwory dramatyczne	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnianie tekstów dramatycznych od tekstów innych rodzajów literackich* • wskazywanie elementów konstrukcyjnych treści utworu dramatycznego (akcja, dialogi* i monologi* bohaterów, didaskalia*) • wskazywanie elementów konstrukcyjnych dramatu (akt*, scena*, odsłona, tekst 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz określanie specyfiki tekstów dramatycznych* • jak w klasie 1 oraz analizowanie sposobu ich przedstawienia i wpływu na kształt utworu 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich

	<p>główny* i tekst poboczny*)</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie przynależności gatunkowej czytanego utworu (komedia*, tragedia*) oraz wskazywanie elementów akcji charakterystycznych dla tych gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz dramat* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz wskazywanie cech tragedii antycznej
Teksty publicystyczne	<ul style="list-style-type: none"> rozdzielanie gatunków publicystycznych: prasowych, radiowych, telewizyjnych (wywiad, artykuł*); dostrzeganie różnic między tekstem literackim a tekstem naukowym i popularnonaukowym* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz felieton; wyjaśnianie roli tytułu i śródtytułów w tekście prasowym* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz reportaż*; wskazywanie i omawianie cech charakterystycznych dla różnych gatunków publicystycznych*
Odbiór innych tekstów kultury	<ul style="list-style-type: none"> odróżnianie tekstów użytkowych od tekstów kultury przynależnych do różnych rodzajów sztuki dostrzeganie swoistych cech w tekstach współczesnej kultury popularnej (komiks, 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz dostrzeganie dominujących funkcji tych tekstów jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz analizowanie reklam*; wskazywanie językowych i pozajęzykowych środków perswazji* jak w klasach poprzednich oraz odnajdywanie nawiązań do

	<p>piosenka*)</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizowanie i próby interpretacji obrazu, plakatu, rzeźby, obiektu architektonicznego, z uwzględnieniem elementarnego słownictwa związanego ze specyfiką omawianego dzieła* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz dostrzeganie funkcji ilustracyjnej i interpretacyjnej dzieła, wykrywanie związku między dziełem plastycznym a literackim, omawianie podstawowych funkcji kolorystyki, symbolu, alegorii w kontekście dzieła* 	<p>tradycyjnych wątków literackich i kulturowych*; rozpatrywanie komiksu i piosenki w kategorii sztuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz omawianie i interpretowanie związków dzieła sztuki z prądami filozoficznymi, kierunkami w sztuce, obyczajami, religią*
Film i teatr	<ul style="list-style-type: none"> • posługiwanie się terminami: „adaptacja filmowa”, „adaptacja teatralna” • dostrzeganie funkcji pozajęzykowych środków wyrazu w sztuce filmowej i teatralnej (muzyka, mimika, ruch) • analizowanie i próby 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz terminy: „scenariusz”, „scenopis”, „plan filmowy” • jak w klasie 1 oraz określanie roli reżysera, aktora, scenografa w procesie powstawania filmu lub przedstawienia 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz rozróżnianie gatunków filmowych • jak w klasach poprzednich

	interpretacji filmu i spektaklu teatralnego z uwzględnieniem elementarnego słownictwa związanego ze specyfiką omawianego dzieła*	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz próby oceny ze względu na wartość poznawczą, kulturalną i etyczną 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz samodzielne krytyczne ocenianie z argumentacją
Interpretacja tekstów kultury i wartościowanie	<ul style="list-style-type: none"> • odczytywanie tekstów kultury na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym; próby uwzględniania niezbędnych kontekstów, np. odniesień do biografii autora*, mitów, wydarzeń historycznych*, ważnych zjawisk kulturowych • posługiwanie się pojęciami wartościującymi dotyczącymi patriotyzmu, nacjonalizmu, tolerancji, piękna, brzydoty itp.* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz dostrzeganie aluzji literackiej i próby samodzielnego uzasadniania tych odczytań • jak w klasie 1 oraz dostrzeganie zróżnicowania postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych, z uwzględnieniem ich wpływu na kształtowanie swojej tożsamości* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz samodzielne, krytyczne interpretowanie z uwzględnieniem różnych kontekstów* • jak w klasach poprzednich oraz dostrzeganie i formułowanie refleksji na temat uniwersalnych wartości humanistycznych na podstawie omawianych dzieł literackich oraz innych

			tekstów kultury (np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara, samotność, inność, solidarność, sprawiedliwość)*
--	--	--	---

PISANIE

Estetyka i organizacja wypowiedzi	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie tekstów zgodnych z tematem, o logicznym układzie treści i przejrzystej kompozycji, celowe stosowanie akapitów i wskaźników zespolenia, unikanie powtarzania wyrazów i konstrukcji gramatycznych* • sporządzanie planu dłuższych form wypowiedzi* • dbałość o poprawność i różnicowanie stylistyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz dążenie do świadomego doboru słownictwa (synonimy, antonimy, związki frazeologiczne) w celu precyzyjnego wypowiedzenia się* • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 oraz różnicowanie stylistyczne wypowiedzi w celu nadania 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz dostosowanie szyku wyrazów i zdań składowych do rodzaju przekazywanych treści* • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
--	---	--	---

	<p>wypowiedzi w zależności od intencji nadawcy, sytuacji komunikacyjnej i adresata*</p> <ul style="list-style-type: none"> • świadoma troska o estetykę zapisu, wyodrębnianie akapitów, poprawność ortograficzną i interpunkcyjną • dokonywanie starannej redakcji tekstu pisanego na komputerze; umiejętne formatowanie tekstu, dobieranie rodzaju czcionki, stosowanie właściwych odstępów, wyznaczanie marginesów, justowanie tekstu, korekta* • pisanie ze świadomością rozróżniania normy językowej wzorcowej oraz użytkowej i stosowanie się do nich*; sprawne posługiwanie 	<p>jej odpowiedniego sensu* (ton uroczysty, pochwalny, parodystyczny, ironiczny)</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 oraz sporządzanie bibliografii, przypisów i wprowadzanie elementów graficznych • jak w klasie 1 oraz świadome stosowanie różnych typów i konstrukcji wypowiedzi ze świadomością ich funkcji (zdania pojedyncze – zdania podrzędne, strona czynna – strona bierna, formy 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz świadome kształtowanie wprowadzi przez wprowadzanie do niej
--	--	--	--

	<p>się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny*; przestrzeganie granic stosowania slangu młodzieżowego, unikanie kolokwializmów*</p>	<p>osobowe czasownika – imiesłowy, mowa zależna – mowa niezależna*)</p>	<p>ironii, metafory, elementów perswazji itp.</p>
<p>Podejmowanie w wypowiedziach pisemnych ponadczasowych zagadnień egzystencjalnych, np. temat miłości, przyjaźni, śmierci, cierpienia, lęku, nadziei, wiary, samotności, inności, poczucia wspólnoty, solidarności, sprawiedliwości*.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podejmowanie w wypowiedziach pisemnych wybranych zagadnień na podstawie własnych doświadczeń i obserwacji, poznanych dzieł literackich oraz innych tekstów kultury* • tworzenie wypowiedzi bogatych pod względem merytorycznym, o celowej kompozycji, spójnej strukturze, posługiwanie się słownictwem z określonych kręgów tematycznych*; wyrażanie i 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz uwzględnianie refleksji dotyczących uniwersalnych wartości humanistycznych* • jak w klasie 1 oraz porządkowanie argumentów według ich ważności; przekonywanie się do czyichś poglądów lub polemizowanie z nimi* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz zapisywanie uogólnień dotyczących postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych* • jak w klasach poprzednich oraz formułowanie podsumowania, wniosków z dyskusji

<p>Pisemne wypowiadanie się za pomocą różnych form wypowiedzi</p>	<p>uzasadnianie własnego zdania z przytaczaniem odpowiednich cytatów*</p> <ul style="list-style-type: none"> • używanie środków językowych wyrażających stosunek piszącego do przedstawianych treści • redagowanie notatki w postaci tekstu ciągłego, planu, wykresu, tabeli itp.* • przekształcanie dialogu na zwięzłą relację z dialogu; redagowanie streszczenia na podstawie sporządzonego wcześniej planu • zapisywanie dialogu, wprowadzanie go do opowiadania; próby konstruowania wywiadu* • redagowanie opisu 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz wprowadzenie do wypowiedzi pisemnych figur retorycznych • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 oraz świadome stosowanie środków językowych zapewniających streszczeniu skrótowość wypowiedzi; streszczanie tekstów literackich o achronologicznym układzie wydarzeń* • jak w klasie 1 oraz zapisywanie wywiadu z osobą rzeczywistą lub fikcyjną; rozumienie celu autoryzowania wywiadu* • jak w klasie 1 oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
--	---	--	--

<p>Opis*</p> <p>Opis sytuacji*</p> <p>Opis przeżyć wewnętrznych*</p>	<p>postaci*, dzieła sztuki*, krajobrazu; świadome stosowanie przymiotników i słownictwa nazywającego stosunki przestrzenne</p> <ul style="list-style-type: none"> • redagowanie opisu sytuacji ze szczególnym uwzględnieniem statycznego przedstawienia scenerii, dynamicznego opisu wydarzeń (głównego i towarzyszących), zachowania jedności czasu • wprowadzanie do wypowiedzi pisemnych elementów opisu przeżyć wewnętrznych (nazywanie uczuć i doznań) 	<p>posługiwanie się w opisie dzieła sztuki podstawową wiedzą dotyczącą czasu powstania dzieła, zawieranie elementów oceny i próby interpretacji*</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 • redagowanie opisu przeżyć wewnętrznych bohatera literackiego z uwzględnieniem podania przyczyn, nazw uczuć, słownictwa opisującego wewnętrzne i zewnętrzne przejawy uczuć 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz stosowanie w opisie podstawowej terminologii z zakresu danej dziedziny sztuki i wprowadzanie do opisu interpretacji dzieła • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
---	---	--	---

<p>Opowiadanie*</p>	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie opowiadania odtwórczego, twórczego, z zastosowaniem różnych perspektyw narracyjnych, wprowadzaniem dialogu i zachowaniem realiów świata przedstawionego 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz wzbogacanie opowiadania na przykład opisem przeżyć wewnętrznych, charakterystyką 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz wprowadzanie elementów charakterystyki pośredniej i podejmowanie prób indywidualizacji języka bohaterów
<p>Charakterystyka*</p>	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie charakterystyki postaci rzeczywistej i fikcyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz redagowanie autocharakterystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz redagowanie charakterystyki porównawczej i charakteryzowanie zbiorowości
<p>Rozprawka*</p>	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie krótkich wypowiedzi argumentacyjnych jako wprowadzenie do rozprawki z zastosowaniem 	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie rozprawki dowodzącej podanej tezy; podejmowanie w rozprawkach problematyki związanej z lekturą; samodzielne formułowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz redagowanie rozprawki poruszającej problemy związane z

	<p>słownictwa argumentacyjnego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • redagowanie listu prywatnego, oficjalnego, SMS-a, e-maila na podstawie sytuacji z życia oraz lektury • redagowanie krótkich wypowiedzi jako wprowadzenie do recenzji z zastosowaniem słownictwa oceniającego i wyrazów modalnych, czyli precyzujących stosunek piszącego do wyrażanych treści • redagowanie krótkich wypowiedzi jako wprowadzenie do 	<p>tezy lub hipotezy, porządkowanie argumentów, potwierdzanie argumentów cytatami</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz wprowadzanie do listu elementów na przykład opisu, charakterystyki, a w liście oficjalnym dostosowanie stylistyki do wymogów tej formy • redagowanie recenzji książki, filmu, przedstawienia teatralnego, z uwzględnieniem słownictwa typowego dla danego tekstu kultury • redagowanie sprawozdania z wycieczki klasowej, uroczystości szkolnej 	<p>historią, filozofią, sztuką itp.</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach
List *			
Recenzja*			

<p>Sprawozdanie*</p> <p>Dziennik, pamiętnik</p> <p>Teksty użytkowe*</p>	<p>sprawozdania</p> <ul style="list-style-type: none"> • redagowanie kartki z pamiętnika i dziennika • redagowanie instrukcji, ogłoszenia, zaproszenia, wizytówki, opisu bibliograficznego, podania 	<ul style="list-style-type: none"> • redagowanie kartki z pamiętnika i dziennika, z uwzględnieniem elementów innych form wypowiedzi, np. charakterystyki, opisu sytuacji, przeżyć wewnętrznych • jak w klasie 1 oraz przepis, życiorys, CV, dedykacja 	<p>poprzednich</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich oraz list motywacyjny
<p>Etyka wypowiedzi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnianie etycznego wymiaru języka (prawda, kłamstwo, przemilczenie informacji w wypowiedziach) 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich

	<p>pisemnych*)</p> <ul style="list-style-type: none"> • przestrzeganie zasad etyki w różnych sytuacjach komunikacyjnych* • znajomość konsekwencji kłamstwa, manipulacji, ironii; świadomość niebezpieczeństwa oszustwa i manipulacji powodowanych anonimowością uczestników komunikacji w sieci* • znajomość formuł grzecznościowych oraz konwencji językowych i stosowanie ich w zależności od środowiska; świadomość konsekwencji używania formuł niestosownych i obraźliwych* 		
--	---	--	--

KSZTAŁCENIE ŚWIADOMOŚCI JĘZYKOWEJ

Fonetyka	<ul style="list-style-type: none"> • poznawanie procesu powstawania głosek, różnic artykulacyjnych między głoskami; wyjaśnianie mechanizmu powstawania upodobnień i uproszczeń artykulacyjnych; wykorzystywanie wiedzy z fonetyki, aby zadbać o poprawną wymowę • objaśnianie różnicy między głoską a literą; podziału wyrazów na sylaby; wykorzystywanie wiedzy z fonetyki do poprawnego zapisu wyrazów • wskazywanie funkcji zastosowanych w utworze środków fonetycznych (rymu*, rytmu*, wyrazów dźwiękonaśladowczych*) 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz omawianie cech wymowy charakterystycznych dla określonego regionu*
Słowotwórstwo i słownictwo	<ul style="list-style-type: none"> • poznawanie procesów powstawania wyrazów, rozróżnianie wyrazów podzielnych i 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz świadome wykorzystanie wiedzy z zakresu budowy słowotwórczej wyrazu do tworzenia precyzyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich

	<p>niepodzielnych słowotwórczo*, wskazywanie tematu słowotwórczego, rdzenia i formantu w wyrazach pochodnych oraz funkcji formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym*; wykorzystywanie wiedzy z zakresu budowy słowotwórczej wyrazów do poprawnego zapisu*</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie wyrazów należących do tej samej rodziny, odróżnianie wyrazów pokrewnych od synonimów, posługiwanie się wyrazami bliskoznacznymi i antonimami, związkami frazeologicznymi w celu wzbogacania leksykalnego wypowiedzi* wskazywanie funkcji zastosowanych w utworze słowotwórczych środków 	<p>wypowiedzi</p> <ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz rozpoznawanie wyrazów wieloznacznych, wyrazów rodzimych i zapożyczonych; określanie ich funkcji w tekście* jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji eufemizmów, wulgaryzmów*, 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz analizowanie zależności między treścią i zakresem wyrazu* jak w klasach poprzednich oraz wykorzystanie wiedzy o słowotwórczych i
--	--	---	--

	<p>stylistycznych (neologizmów*, archaizmów*, zgrubień, zdrobnień) i leksykalnych środków stylistycznych (metafor*, epitetów, porównań, oksymoronów)</p>	<p>dostrzeganie negatywnych konsekwencji używania wulgaryzmów*</p>	<p>leksykalnych środkach stylistycznych do samodzielnej analizy tekstów literackich, innych tekstów kultury oraz języka potocznego*</p>
Fleksja	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie odmiennych i nieodmiennych części mowy poprawna odmiana, stosowanie prawidłowych form i określanie funkcji czasowników* w wypowiedziach; rozpoznawanie form osoby, liczby, rodzaju, aspektu*, trybu* i strony*, przekształcanie strony czynnej na bierną* poprawna odmiana, stosowanie prawidłowych form i określanie funkcji rzeczowników*; rozróżnianie rodzajów rzeczowników w wypowiedziach, 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych czasowników w zdaniu*; tworzenie, poprawne stosowanie i określanie funkcji imiesłowów w tekstach*, pisownia czasowników (w tym imiesłowów) z częstką <i>nie</i> jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych rzeczownika*, pisownia <i>nie</i> z rzeczownikami 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich jak w klasach poprzednich

	<p>oddzielanie tematu od końcówki*, pisownia rzeczowników wielką literą</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawna odmiana, stosowanie prawidłowych form i określanie funkcji przymiotników* w wypowiedziach; stopniowanie przymiotników • poprawna odmiana, stosowanie prawidłowych form i określanie funkcji liczebników w wypowiedziach*; rozpoznawanie różnych typów liczebników, poprawny zapis liczebników • poprawna odmiana, stosowanie prawidłowych form i określanie funkcji zaimków* w wypowiedziach; stosowanie form dłuższych i krótszych zaimków 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych* przymiotnika, pisownia <i>nie</i> z przymiotnikiem • jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych liczebnika, pisownia <i>nie</i> z liczebnikiem • jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych zaimków* 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznawanie i poprawne stosowanie w wypowiedziach nieodmiennych części mowy* rozumienie roli nieodmiennych części mowy i świadome ich wprowadzanie do wypowiedzi, a przede wszystkim uwzględnianie modyfikującej funkcji partykuły*, retorycznych efektów wykrzyknika*, spójników jako logicznych wskaźników zespolenia 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz wskazywanie funkcji składniowych przysłówków; pisownia partykuł <i>nie</i>, <i>by</i> oraz poprawna interpunkcja w zapisie wykrzykników* 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich
Składnia	<ul style="list-style-type: none"> rozdzielanie typów wypowiedzi: równoważników zdań, zdań pojedynczych, złożonych; poprawne stosowanie różnych typów wypowiedzi, przekształcanie mowy zależnej w niezależną i odwrotnie; wskazywanie zdań bezpodmiotowych i 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasie 1 oraz funkcje składniowe części mowy w zdaniach* wskazywanie różnic między zdaniem złożonym współrzędnie i podrzędnie; dostosowanie szyku wyrazów w zdaniu i zdań składowych do przekazywanych treści* poprawne stosowanie imiesłowowego równoważnika 	<ul style="list-style-type: none"> jak w klasach poprzednich oraz świadome wykorzystywanie wiedzy przy tworzeniu różnych typów wypowiedzi*; przekształcanie tekstu w celu uniknięcia powtórzeń składniowych;

	<p>określanie ich funkcji w wypowiedzi*; przekształcanie różnych typów zdań*</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawna interpunkcja w różnych typach zdań* • rozróżnianie części zdania*, rozpoznawanie związków wyrazowych* i wyrazów poza związkami*, określanie typów orzeczeń* i podmiotów* • wskazywanie funkcji zastosowanych w utworze środków stylistycznych z zakresu składni (powtórzeń*, pytań retorycznych*, apostrof, różnego typu zdań i równoważników*, anafor) 	<p>zdania; świadome i dwukierunkowe przekształcanie wypowiedzi: zdanie złożone podrzędnie – wypowiedzenie z imiesłowowym równoważnikiem zdania*</p> <ul style="list-style-type: none"> • wypowiedzenia wielokrotnie złożone; wtrącenia • wykorzystywanie wiedzy o składni przy stosowaniu reguł interpunkcyjnych; poprawne stosowanie średnika* • jak w klasie 1 oraz peryfraz i przerzutni 	<p>określanie funkcji różnych typów wypowiedzi w tekstach literackich i użytkowych*</p> <ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich oraz wyliczeń i paralelizmów składniowych
Język jako twór społeczny	<ul style="list-style-type: none"> • objaśnianie sposobów wzbogacania zasobu słownikowego języka 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz określanie przydatności wyrazów zapożyczonych*, analizowanie okoliczności zapożyczenia wyrazów z innych języków; objaśnianie ich funkcji w tekście* 	<ul style="list-style-type: none"> • określanie języka jako kodu • rozpoznawanie różnic między językiem ogólnopolskim* a dialektami* i

	<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnianie różnic w wypowiedziach mówionych* i pisanych* • stosowanie odmiany starannej* i swobodnej* w wypowiedzi, zgodnie z sytuacją komunikacyjną 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawanie różnych stylów wypowiedzi, a przede wszystkim potocznego*, urzędowego*, naukowego*, retorycznego* i artystyczny* oraz określanie ich funkcji* 	<p>gwarami*; rozróżnianie cech kultury i języka swojego regionu*</p> <ul style="list-style-type: none"> • treść i zakres wyrazu
Samokształcenie	<ul style="list-style-type: none"> • korzystanie z różnych źródeł informacji (słowniki, encyklopedie, czasopisma, katalogi, internet); korzystanie z przypisów; planowanie swoich działań* • znajomość zasad korzystania z zasobów bibliotecznych* • wykorzystywanie różnych rodzajów notatek jako pomocy w zapamiętaniu i zdobywaniu wiedzy* • wykorzystywanie słowników języka polskiego*, poprawnej 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasie 1 oraz twórcze wykorzystywanie informacji samodzielnie zdobytych w różnych źródłach, zwłaszcza w encyklopedii, słownikach, czasopismach, internecie; czerpanie dodatkowych informacji z przypisów • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 • jak w klasie 1 oraz słownika terminów literackich*, symboli 	<ul style="list-style-type: none"> • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich • jak w klasach poprzednich

	polszczyzny*, wyrazów obcych*, synonimów* i antonimów* podczas redagowania tekstów i ich poprawiania	oraz <i>Mitów i tradycji kultury</i> podczas redagowania prac, przygotowania prezentacji itp.	
--	--	---	--

LEKTURA

Lista lektur ujęta w podstawie programowej kształcenia ogólnego wraz z jej uszczegółowieniem według programu *Między nami*¹.

1. Teksty poznawane w całości – nie mniej niż pięć propozycji książkowych w roku szkolnym oraz wybrane przez nauczyciela teksty o mniejszej objętości, przy czym nie można pominąć autorów i utworów oznaczonych gwiazdką.

*Jan Kochanowski – wybrane fraszki [*Do gór i lasów, O żywocie ludzkim, Na lipę, Ku Muzom, O doktorze Hiszpanie*], treny V, VII, VIII

William Szekspir *Romeo i Julia*

Molier *Świętoszek* lub *Skąpiec* [*Skąpiec*²]

*Ignacy Krasicki – wybrane bajki [*Malarze, Człowiek i zdrowie, Dzieci i żaby, Jagnię i wilcy, Lis i wilk*]

*Aleksander Fredro *Zemsta*

* Adam Mickiewicz – wybrana ballada [*Lilije, Świtezianka*], **Dziady. Cz. II*, **Reduta Ordoni*

Bolesław Prus lub Eliza Orzeszkowa – wybrana nowela [Bolesław Prus *Z legend dawnego Egiptu*]

*Henryk Sienkiewicz – wybrana powieść historyczna (*Quo vadis*, *Krzyżacy* lub *Potop*) [*Krzyżacy*², *Quo vadis*²]

Wybrane wiersze następujących poetów XX wieku: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska [*Wagi*], Kazimierz Wierzyński [*1 września 1944*, *Wróć nas do kraju*], Julian Tuwim [*Prośba o piosenkę*, *Sitowie*], Czesław Miłosz [*Przypowieść o maku*, *Z okna*, *Wiek nowy*], ks. Jan Twardowski [*Podziękowanie*], Wisława Szymborska [*W zatrząsieniu*, *Możliwości*, *Radość pisania*, *Na wieży Babel*, *Nienawiść*], Zbigniew Herbert [*Pan od przyrody*, *Ze szczytów schodów*, *Przesłanie Pana Cogito*]

Aleksander Kamiński *Kamienie na szaniec* lub Arkady Fiedler *Dywizjon 303* [Aleksander Kamiński *Kamienie na szaniec*²]

Utwór podejmujący problematykę Holocaustu, np. wybrane opowiadanie Idy Fink [*Zabawa w klucz*]

Konstanty Ildefons Gałczyński – wybrane utwory [fragm. Teatryku Zielona Gęś: *Osiem dni stworzenia*, *Żarłoczna Ewa* oraz *List z fiołkiem*, *Ballada o trzęsących się portkach*]

Stanisław Lem – wybrane opowiadanie [*Jak ocalał świat*, *Wielkie lanie*]

Sławomir Mrożek – wybrane opowiadanie [*Wesele w Atomicach*]

Antoine de Saint Exupéry *Mały Książę*

Wybrana powieść przygodowa [J.R.R. Tolkien *Hobbit, czyli tam i z powrotem*², G. Orwell *Folwark zwierzęcy*²]

Wybrana młodzieżowa powieść obyczajowa (np. Małgorzaty Musierowicz, Doroty Terakowskiej lub innych współczesnych autorów podejmujących problematykę dojrzewania) [Dorota Terakowska *Samotność bogów*², Jerome David Salinger *Buszujący w zbożu*²]

Wybrany utwór fantasy (np. Ursuli Le Guin, J.R.R. Tolkiena, Andrzeja Sapkowskiego) [J.R.R. Tolkien *Hobbit, czyli tam i z powrotem*², *Władca pierścieni*², Eoin Colfer *Artemis Fowl*²]

Wybrany utwór detektywistyczny (np. Arthura Conan Doyle'a lub Agaty Christie) [Agata Christie *Klątwa starej stróżki*]

Wybrane opowiadanie z literatury światowej XX wieku (inne niż wskazane wyżej) [Antoni Czechow *Śmierć urzędnika*, Ernest Hemingway *Stary człowiek przy moście*, *Stary człowiek i morze*]

Wybrana powieść współczesna z literatury polskiej i światowej (inna niż wskazane wyżej)³

Inne propozycje książkowe wskazane przez nauczyciela lub zaproponowane przez młodzież³

Literatura polska	Literatura światowa
<u>Literatura młodzieżowa:</u> Dorota Terakowska: <i>Córka Czarownicy</i> , <i>W Krainie Kota</i> , <i>Tam, gdzie spadają Anioły</i> , Maciej Wojtyzko <i>Bromba i filozofia</i> , <i>Bromba i psychologia</i> Rafał Kosik <i>Felix</i> , <i>Net i Nika</i> oraz <i>Gang Niewidzialnych</i> <i>Ludzi</i> lub inna część serii Stanisław Lem <i>Bajki robotów</i> Edmund Niziurski <i>Nieziemskie przypadki</i> <i>Bubla i spółki</i> , <i>Sposób na Alcybiadesa</i> Małgorzata Musierowicz <i>Kwiat kalafiora</i> , <i>Szósta kleпка</i> lub inna część serii Leszek Kołakowski <i>13 bajek z królestwa Lajlonii</i>	<u>Literatura młodzieżowa:</u> Jostein Gaarder <i>Przepowiednia Dżokera</i> , <i>Świat Zofii</i> , <i>Dziewczyna z pomarańczami</i> Terry Pratchett <i>Mort</i> , <i>Świat Dysku</i> lub inna część serii Philip Pullman <i>Złoty kompas</i> Douglas Adams <i>Restauracja na końcu wszechświata</i> Eric-Emmanuel Schmitt <i>Oskar i pani Róża</i> , <i>Kiedy byłem</i> <i>dziełem sztuki</i> Patrick Süskind <i>Historia pana Sommera</i> Timothée de Fombelle <i>Tobi</i> Nancy H. Kleinbaum <i>Stowarzyszenie umarłych poetów</i> Jutta Richter <i>Lato szczupaka</i>

<p>Jerzy Szaniawski <i>Profesor Tutka</i></p> <p><u>Utwory trudniejsze:</u> Ryszard Kapuściński <i>Cesarz</i> Antoni Libera <i>Madame</i> Sławomir Mrożek <i>Opowiadania</i> Paweł Huelle <i>Weiser Dawidek</i> Władysław Szpilman <i>Pianista</i> Józef Tischner <i>Historia filozofii po góralsku</i> Leszek Kołakowski <i>Mini-wykłady o maxi sprawach</i> Leon Kruczkowski <i>Niemcy</i> Joanna Olczak-Ronikier <i>W ogrodzie pamięci</i></p>	<p><u>Utwory trudniejsze:</u> Albert Camus <i>Dżuma</i> William Golding <i>Władca much</i> Aldous Huxley <i>Nowy wschodni świat</i> Irving Stone <i>Udręka i ekstaza</i></p>
--	--

¹ W nawiasach kwadratowych zaznaczono teksty proponowane przez program *Między nami*

² Utwory, do których w poradnikach dla nauczyciela do serii *Między nami* znajdują się propozycje cyklu lekcji.

³ W tabeli ukazano propozycje autorów programu *Między nami*.

2. Teksty poznawane w całości lub części (decyzja należy do nauczyciela):

Homer *Iliada* i *Odyseja* lub Jan Parandowski *Przygody Odyseusza*

Pieśń o Rolandzie

Juliusz Słowacki *Balladyna*

Miron Białoszewski *Pamiętnik z powstania warszawskiego*

Ryszard Kapuściński – wybrany utwór [*Cesarz, Autoportret reportera*]

Biblia (opis stworzenia świata i człowieka z Księgi Rodzaju, przypowieść ewangeliczna, hymn św. Pawła o miłości)
[przypowieść o miłosiernym Samarytaninie, przypowieść o synu marnotrawnym]

Wybrane mity greckie [mit o powstaniu świata, Demeter i Kora, mit o Prometeuszu, mit o Europie, mit o Kadmosie, mit o Orfeuszu i Eurydyce, Sąd Parysa, mit o Dedalu i Ikarze]

3. Wybór publicystyki z prasy i innych środków społecznego przekazu; wybrany komiks, wybrane programy telewizyjne.

Najważniejsze utwory lub ich fragmenty służące osiągnięciu celów według programu *Między nami*⁴ i rozszerzenia podstawy programowej

Sofokles Antygona

Tyrtajos *Rzecz to piękna...* – fragm.

Platon *Obrona Sokratesa* – fragm.

Owidiusz *Przemiany* – fragm.

Bogurodzica

Anonim tzw. Gall *Kronika polska* – fragm.

Jakub de Voragine *Legenda o świętym Aleksym*

Charles Marie Joseph Bédier *Dzieje Tristana i Izoldy* – fragm.

Jan Kochanowski – *Pieśń XX* (księgi pierwsze), *Pieśń IX* (księgi wtóre)

Ignacy Krasicki *Żona modna*

Franciszek Rabelais *Gargantua i Pantagruel* – fragm.

Miguel de Cervantes Saavedra *Don Kichote* – fragm.

Adam Mickiewicz – *Niepewność*, *Pan Tadeusz* – fragm.

Juliusz Słowacki – *Hymn*

Cyprian Kamil Norwid *Moja piosnka II*, *Pielgrzym*

Maria Konopnicka *Rota*

Karol Dickens *Opowieść wigilijna*

Aleksander Dumas *Trzej muszkieterowie* – fragm.

Wybrane wiersze następujących poetów XX wieku: Tadeusz Różewicz, Jonasz Kofta, Leopold Staff, Edward Stachura,

Witold Gombrowicz *Ferdydurke* – fragm.

Jarosław Iwaszkiewicz *Ikar*

Marek Hłasko – *Okno*

Gustaw Herling-Grudziński *Inny świat* – fragm.

Zbigniew Herbert – wybrane fragmenty eseistyki, prozy, np. *Martwa natura z wędzidłem* – fragm., *Cena sztuki*, *Dom*, *Achilles i Penthesilea*

Wybrane felietony, reportaże, np. Umberto Eco *Jakże cudownie było bawić się pluszowym misiem*, Ryszard Kapuściński *Autoportret reportera* – fragm.

Najważniejsze inne teksty kultury służące osiągnięciu celów według programu *Między nami*⁴ i rozszerzenia podstawy programowej

rzeźba antyczna, np. *Wenus z Milo*, *Dyskobol*, *Grupa Laokoona*, antyczne malarstwo wazowe, teatr grecki

miniatura francuska *Architekt Wszechświata*, Jan van Eyck *Portret małżonków Arnolfinich*, przykłady stylu romańskiego, gotycka katedra, Hans Memling *Sąd Ostateczny*, Hieronim Bosch *Syn marnotrawny*, Sandro Botticelli *Narodziny Wenus*, Pieter Bruegel *Myśliwi na śniegu*, *Wieża Babel*, *Upadek Ikara*, fragmenty fresku z Kaplicy Sykstyńskiej Michała Anioła, Rembrandt *Powrót syna marnotrawnego*, Peter Paul Rubens *Sąd Parysa*, Jan Matejko *Ogłoszenie Konstytucji 3 maja*, *Bitwa pod Grunwaldem*, Caspar David Friedrich *Mężczyzna i kobieta obserwujący księżyc*, *Pejzaż zimowy*, Eugene Delacroix *Wolność wiodąca lud na barykady*, Pablo Picasso *Guernica*

grafiki, ilustracje plakat społeczny, reklamowy, teatralny, polityczny

film oraz teatr telewizji:

- kino gatunków – fantasty i science fiction: *Władca Pierścieni* (reż. Petera Jackson), *Gwiezdne wojny* (reż. George Lucas); komedie: *Zemsta* (reż. Andrzej Wajda), *Śluby panieńskie* (reż. Krystyna Janda), *Skąpiec* (reż. Jean Girault i Louis de Funes), *Igraszki z diabłem* (reż. Tadeusz Lis)
- filmy o tematyce wojennej: *Pianista* (reż. Roman Polański), *Europa, Europa* (reż. Agnieszka Holland)
- filmy biograficzne: *Dziewczyna z perłą* (reż. Peter Webber), *Kopia mistrza* (reż. Agnieszka Holland)
- inne: *Dekalog I* (reż. Krzysztof Kieślowski), *Stowarzyszenie umarłych poetów* (reż. Peter Weir)

⁴ Autorzy wskazują jedynie propozycje. Nauczyciel może wybrać inne materiały do omówienia.

SPRAWDZANIE I OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Wewnątrzszkolne ocenianie może się odbywać według różnych systemów, np. opisowego, punktowego, cyfrowego. Jednak bez względu na to, jaką przybiera formę, ocena musi być jawna dla ucznia, oparta na zrozumiałych kryteriach, a jednocześnie motywująca do dalszej pracy. Uczniowie na początku roku powinni poznać szczegółowe wymagania i kryteria oceniania.

By ocena mogła być konstruktywna, powinna zawierać opis nie tylko tego, co jest do poprawienia, ale również tego, co uczeń już potrafi i co osiągnął.

Na początku trzeciego etapu edukacyjnego nauczyciel powinien poznać osiągnięcia uczniów. Ukierunkuje to jego działania, gdyż w pierwszej klasie powinien wiele uwagi poświęcić wyrównaniu poziomowi uczniów i rozwijaniu przez nich umiejętności zdobytych w szkole podstawowej.

Kontrola i ocena osiągnięć uczniów musi być systematyczna. W każdym semestrze podlegają jej następujące formy pracy ucznia:

wypowiedzi ustne na lekcji oraz przygotowywane w domu – 2*

recytacja utworów poetyckich lub prozy – 1

technika głośnego czytania – 1

sprawdzian czytelniczy sprawdzający stopień rozumienia czytanego tekstu oraz posługiwanie się poznanymi terminami z teorii literatury – 1

prace klasowe, redagowanie różnych form wypowiedzi – 2

sprawdziany z nauki o języku – 1

zadania nadobowiązkowe – stosownie do potrzeb i zainteresowań uczniów

pisemne prace domowe – 3

* Cyfry oznaczają minimalną liczbę prac podlegających ocenie w każdym semestrze.

Należy przy każdej okazji kontrolować systematyczność wykonywania zadań domowych, jednak nie wszystkie muszą być oceniane. Nie należy wystawiać ocen za pierwsze samodzielne próby redagowania nowo poznanych form wypowiedzi. Program nie proponuje przeprowadzania osobnych sprawdzianów z ortografii i interpunkcji. Ortografię i interpunkcję należy uwzględniać przy wystawianiu ocen za prace pisemne.

Sprawdziany powinny zawierać różne rodzaje zadań otwartych i zamkniętych. Wymagania stawiane uczniom należy podzielić na poziomy: konieczny, podstawowy, rozszerzający, dopełniający i wykraczający (odpowiadające ocenom: dopuszczającej, dostatecznej, dobrej, bardzo dobrej, celującej). Zaliczenie poziomów niższych jest warunkiem zaliczenia poziomów wyższych.

Uczeń powinien znać kryteria wystawiania oceny przed przystąpieniem do ocenianego działania. Każda ocena pracy pisemnej i ustnej musi być uzasadniona przez nauczyciela. Recenzując pracę ucznia, należy najpierw wymienić jej zalety, a dopiero później niedociągnięcia i sposoby ich wyeliminowania w przyszłości.

Warto wdrażać uczniów do wspólnego omawiania prac kolegów. Jest to doskonała okazja do wyrabiania taktu i grzeczności, a także uważnego słuchania i wyciągania wniosków z cudzych błędów.

Nauczyciel dokonujący oceny powinien respektować zalecenia poradni psychologiczno-pedagogicznej dotyczące ucznia.

Program nie narzuca sposobu przeliczania osiągnięć ucznia na oceny szkolne w ciągu semestru. Można stosować system tradycyjny, polegający na wystawianiu stopni, a także system punktowy i ocenę opisową.

PLANOWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Na poziomie podstawowym uczeń:

- Świadomie uczestniczy w różnych sytuacjach komunikacyjnych, przyjmuje rolę nadawcy i odbiorcy wypowiedzi.
- Przyjmuje powierzone mu funkcje w grupie, współpracuje z innymi nad rozwiązaniem zadania.
- Rozwiązuje problemy, nie zachowując się brutalnie, bez agresji słownej, z szacunkiem dla rozmówcy.
- Przestrzega zasad kultury, słuchając innych. Rozpoznaje wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym i emocjonalnym, dostrzega przejawy agresji słownej, a także rozpoznaje aprobatę, dezaprobatę i negację.
- Kulturalnie i taktownie ocenia wypowiedzi innych. Mówi, czyta i recytuje zgodnie z zasadami kultury słowa.
- Swobodnie i płynnie wypowiada się na temat, posługuje się bogatym słownictwem, odróżnia fakty od opinii.
- Wyraża własną opinię na wybrane tematy i potrafi ją uzasadnić, odwołuje się do wypowiedzi innych.
- Czyta i rozumie różne teksty kultury, opisuje uczucia, które budzi w nim dzieło, określa problematykę i tematykę.
- Rozpoznaje w literaturze i innych sztukach wartości pozytywne i negatywne, określa postawy z nimi związane.

- Zauważa swoiste cechy różnych tekstów kultury.
- Posługuje się ujętą w podstawie programowej terminologią specyficzną dla nauk humanistycznych.
- Rozpoznaje rodzaje literackie i gatunki ujęte w podstawie programowej.
- Rozpoznaje i wskazuje ujęte w podstawie programowej elementy świata przedstawionego w utworze epickim.
- Wskazuje, nazywa i określa funkcje ujętych w podstawie programowej środków artystycznych w różnych komunikatach, zwłaszcza w literaturze.
- Odróżnia środki wyrazu, którymi się posługują literatura, film, teatr, radio, prasa.
- Korzysta z różnych źródeł informacji (słowniki, encyklopedie, czasopisma, katalogi, internet). Selekcjonuje i porządkuje zdobyte informacje.
- Rozróżnia normę językową wzorcową i użytkową, posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny, zna granice slangu młodzieżowego.
- Redaguje przewidziane w podstawie programowej formy wypowiedzi zgodnie z tematem.
- Redaguje teksty spójne, o logicznym układzie treści, świadomej kompozycji, dba o estetykę zapisu. Dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego na komputerze.
- Pisze poprawnie pod względem ortograficznym, interpunkcyjnym, gramatycznym i stylistycznym. Poprawia wskazane błędy.
- Wykorzystuje różne rodzaje notatek jako pomoc w zapamiętywaniu i zdobywaniu wiedzy.

- Przekształca teksty, dokonując zabiegów redakcyjnych. Rozumie pojęcie stylu. Rozpoznaje style ujęte w podstawie programowej.
- Rozpoznaje części mowy i ich kategorie gramatyczne, różnorodne konstrukcje składniowe, a poznaną wiedzę stosuje w sytuacjach typowych.
- Wykorzystuje wiedzę o języku do oceny tekstów własnych i cudzych.
- Planuje własne działania.

Na poziomie ponadpodstawowym uczeń – oprócz osiągnięć z poziomu podstawowego – wykazuje się umiejętnościami:

- W zależności od sytuacji komunikacyjnej (m.in. oficjalnej, nieoficjalnej, publicznej, prywatnej) tworzy komunikaty kierowane do różnych adresatów, jako odbiorca rozpoznaje różne funkcje wypowiedzi.
- Myśli twórczo, aktywnie pracuje w grupie, rozwiązuje powierzone zadania, proponuje różnorodne sposoby rozwiązań.
- Wykazuje się aktywnością w różnych sytuacjach mówienia, respektując zasady językowego savoir-vivre'u.
- Wykorzystuje ujęte w programie formy wypowiedzi w odpowiednich sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych. Dążąc do precyzji wypowiedzi, uczeń świadomie posługuje się bogatym słownictwem (w tym związkami frazeologicznymi i cytatami), różnorodnymi konstrukcjami składniowymi, stosuje środki artystycznego wyrazu.
- Przedstawia własne stanowisko, zabiera głos w dyskusji, krytycznie i rzeczowo ocenia wypowiedzi własne i innych.

- Samodzielnie czyta i rozumie teksty kultury na poziomie metaforycznym i symbolicznym. Samodzielnie dokonuje uogólnień na podstawie różnych rodzajów tekstu. Przedstawia propozycje odczytania konkretnego tekstu kultury. Dokonuje przekładów intersemiotycznych.
- Rozpoznaje intencje wypowiedzi, określa funkcje tekstu i środków językowych w nim zastosowanych. Zauważa konteksty i inne zależności między utworami, czasem ich powstania i biografią autora.
- Omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, m.in. miłość, przyjaźń, solidarność, cierpienie.
- Wskazuje przykłady mieszania gatunków oraz określa funkcję tych zabiegów.
- Rozumie funkcje poszczególnych elementów świata przedstawionego, omawia sposób wypowiedzi narratora i wpływ na sposób ukazania świata przedstawionego. Omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu.
- Krytycznie odbiera komunikaty o charakterze perswazji, dostrzega mechanizmy oddziaływania na odbiorcę, wskazuje przejawy prowokacji i manipulacji.
- Wyjaśnia funkcję ujętych w programie środków stylistycznych w różnych tekstach kultury.
- Porównuje literackie środki wyrazu ze środkami wyrazu stosowanymi w filmie, teatrze, radiu, prasie oraz rozumie ich funkcje w przekazie.
- Twórczo wykorzystuje informacje zdobyte z różnych źródeł, zwłaszcza z encyklopedii, słowników, czasopism, internetu. Czerpie dodatkowe informacje z przypisów.
- Wskazuje różnice między językiem regionu a językiem ogólnopolskim.

- Oryginalnie i twórczo redaguje ujęte w programie formy wypowiedzi.
- Świadomie przekształca tekst, dokonując zabiegów stylistycznych.
- Rozpoznaje części mowy i ich kategorie gramatyczne, różnorodne konstrukcje składniowe, a poznaną wiedzę stosuje w sytuacjach nietypowych.
- Świadomie dokonuje oceny i wyboru książek, czasopism, programów telewizyjnych i radiowych.